

MULTIVARIANTNO RAZISKOVANJE KOT OSNOVA ZA POSTAVITEV HIPOTEZE O STRUKTURNEM MODELU SAMOPODOBE. I. DEL

Darja Kobal - Palčič

KLJUČNE BESEDE: multivariantno raziskovanje, samopodoba, samospoštovanje, osebnotni slogi, hipotetični model samopodobe

POVZETEK

Besedilo obravnava nedavno opravljeno multivariantno raziskavo o notranji strukturi nekaterih spremenljivk, ki utegnejo sodelovati pri oblikovanju hipotetičnega modela samopodobe. V uvodnem delu članek na kratko opredeli izraz samopodoba in se dotika nekaterih koncepcij ameriških, kanadskih in avstralskih psihologov o strukturi samopodobe. V nadaljevanju

prikazuje metodološki pristop raziskave, ki zajema 169 srednješolcev treh ljubljanskih gimnazij, ki so v času preizkušanja obiskovali tretji razred. Preizkušanci so ocenjevali trditve na Offerjevem vprašalniku samopodobe za adolescente OSIQ, Marshovem in O'Neillovem vprašalniku samopodobe SDQ III, Rosenbergovi lestvici samospoštovanja, Spielbergerjevem vprašalniku testne anksioznosti, Hararyjevem vprašalniku osebnostnega profila ter izpolnili splošni vprašalnik, ki se je nanašal na področje neodvisnih in kontrolnih spremenljivk (spol, starost itd.). Na podlagi zbranih podatkov smo ugotavljali posamezne korelacije med spremenljivkami in izvedli faktorsko analizo, ki je izločila 11 faktorjev. Ti faktorji so osnova za oblikovanje hipotetičnega modela samopodobe, ki bo prikazan v prihodnjem prispevku.

ABSTRACT

The article deals with a recent multivariate research of internal structure of some variables which could be associated with the formation of hypothetical model of self-concept. The introduction briefly defines the term self-concept and touches on some conceptions of American, Canadian and Australian psychologists of the structure of self-concept. There follows a methodological part of the study, which comprised 169 high school students from three classical colleges in Ljubljana. The Offer Self-Image Questionnaire OSIQ, Marsh and O'Neill Self-Description Questionnaire SDQ III, Rosenberg Self-Esteem scale, Spielberger Test Anxiety Questionnaire, Harary Personality Profile OBOP and a general questionnaire were administered to all participants. We were interested in particular correlations among the variables and the factor analysis was carried out. 11 factor solution of the variables is the basis of the hypothetical model of self-concept which will be presented in next paper.

POVZETEK

Beedilo obravnava nedavno objavljeno multivariatno raziskavo o notranji strukturi nekaterih spremenljivk, ki utegnejo sodelovati pri oblikovanju hipotetičnega modela samopodobe. V uvodnem delu članek na kratko opredeli izraz samopodoba in se dotika nekaterih konceptov ameriških, kanadskih in avstralskih psihologov o strukturi samopodobe. V nadaljevanju

UVOD

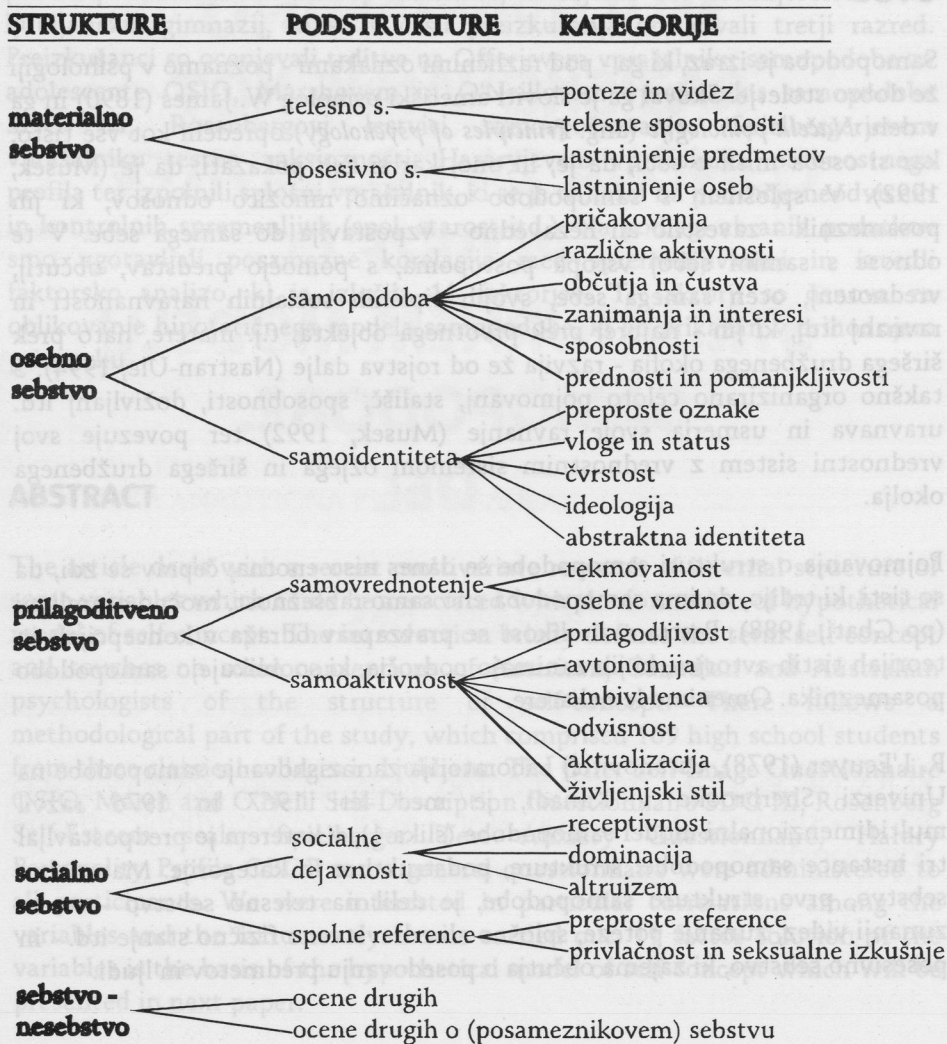
Samopodoba je izraz, ki ga - pod različnimi oznakami - poznamo v psihologiji že dobro stoletje. Skoval ga je sloviti ameriški psiholog W. James (1890) in ga v delu *Načela psihologije* (ang. *Principles of psychology*) opredelil kot vse tisto, kar si oseba misli o sebi, da je, in ono, kar si želi pokazati, da je (Musek, 1992). V splošnem s samopodobo označimo množico odnosov, ki jih posameznik - zavestno ali nezavedno - vzpostavlja do samega sebe. V te odnose s samim seboj vstopa postopoma, s pomočjo predstav, občutij, vrednotenj, ocen samega sebe, svojih tipičnih socialnih naravnosti in ravnanj itd., ki jih - najprej prek prvotnega objekta, t.j. matere, nato prek širšega družbenega okolja - razvija že od rojstva dalje (Nastran-Ule, 1994). S takšno organizirano celoto pojmovanj, stališč, sposobnosti, doživljanj itd. uravnava in usmerja svoje ravnanje (Musek, 1992) ter povezuje svoj vrednostni sistem z vrednostnim sistemom ožjega in širšega družbenega okolja.

Pojmovanja o strukturi samopodobe še danes niso enotna, čeprav se zdi, da so tisti, ki trdijo, da ima samopodoba eno samo razsežnost, močno osamljeni (po Gbati, 1988). Pestra raznolikost se pravzaprav odraža v koncepcijah in teorijah tistih avtorjev, ki jih zanimajo področja, ki sooblikujejo samopodobo posameznika. Omenimo le nekatere.

R. L'Ecuyer (1978), ustanovitelj Laboratorija za raziskovanje samopodobe na Univerzi Sherbrooke v Kanadi, je med leti 1967 in 1976 razvil multidimenzionalni model samopodobe (slika 1), v katerem je predpostavljala tri instance samopodobe: strukture, podstrukture in kategorije. Materialno sestvo, prvo strukturo samopodobe, je delil na telesno sestvo - to so zunanji videz, zunanje poteze, splošno ali zdravstveno fizično stanje itd. - in posesivno sestvo, ki zajema občutja o posedovanju predmetov in ljudi.

2. VZOREC

Skupaj 114 preizkušancev (8 preizkušancev ni navedlo spola), v starosti 16 (16 preizkušancev) 17 (134 preizkušancev) in 18 let (9 preizkušancev; 10 preizkušancev ni navedlo svoje starosti), različnega socialnoekonskega statusa in učne uspešnosti. V času preizkušanja so obiskovali 3. letnik gimnazije.

SLIKA 1: Notranja organizacija sestavnih elementov samopodobe (L'Ecuyer, 1978).

Sledi mu osebno sebstvo, ki ga je členil na samopodobo (celota splošnih opisov samega sebe, ki se nanašajo na posameznikova pričakovanja, aktivnosti, občutja in čustva, zanimanja in interese, sposobnosti ter dobre in slabe lastnosti) in samoidentiteto (osebno ime, starost, spol itd., starostno, spolno, rasno ali kako drugače določene vloge in osebni status, osebnostna čvrstost, podvrženost ideologiji, abstraktna identiteta). Strukturo - prilagoditveno sebstvo - je razdvojil na samovrednotenje, kamor je vključil tekmovalnost in osebne vrednote, ter na samoaktivnost, ki zajema kategorije od prilagajanja do samoaktualizacije in življenja na lasten, svojstven način. S socialnimi dejavnostmi, ki jim ustrezajo kategorije receptivnosti, dominacije in altruizma, ter spolnimi referencami pa je označil strukturo socialnega sebstva. Kot zadnjo je omenjal avtor strukturo razlikovanja med sebstvom in nesebstvom, torej tistim, kar posameznik pripisuje kot sebi lastno, in tistim, kar se nanaša na drugega.

V raziskavi smo izhajali iz dveh pomembnih modelov samopodobe. Prvega je oblikoval ameriški psiholog D. Offer (1962, po Pačnik, 1992), drugega pa avstralska psihologa H.W. Marsh in R. O'Neill (1984). Področja enega in drugega modela je mogoče meriti z ustreznima vprašalnikoma, ki smo ju uporabili tudi v tej študiji.

Namen raziskave je ugotoviti povezanost med posameznimi področji samopodobe, samospoštovanjem, nekaterimi osebnostnimi slogi, testno anksioznostjo, spolom, starostjo, izobrazbo očeta in učno uspešnostjo, nato pa odkriti njihovo notranjo strukturo. Na ta način bi namreč lahko postavili hipotezo o strukturnem modelu samopodobe.

METODOLOŠKI PRISTOP

1. RAZISKOVALNI NAČRT

Raziskavo smo oblikovali kot korelacijsko in multivariantno raziskovanje v prostoru 46 spremenljivk in izvedli normalizirano Varimax rotacijo.

2. VZOREC

Pri raziskavi je sodelovalo 169 ljubljanskih srednješolcev, 88 fantov in 73 deklet (8 preizkušancev ni navedlo spola), v starosti 16 (16 preizkušancev), 17 (134 preizkušancev) in 18 let (9 preizkušancev; 10 preizkušancev ni navedlo svoje starosti), različnega socialnoekomskega statusa in učne uspešnosti. V času preizkušanja so obiskovali 3. letnik gimnazije.

3. INSTRUMENTARIJ

SDQ III. - VPRAŠALNIK SAMOPODOBE ZA ADOLESCENTE (Marsh, O'Neill (1984)) obsega 136 postavk in meri 13 vidikov samopodobe: matematične sposobnosti (SDQ1), verbalno izražanje (SDQ2), akademsko samopodobo (SDQ3), reševanje preblemov in ustvarjalnost (SDQ4), telesne sposobnosti in šport (SDQ5), zunanji videz (SDQ6), odnose z vrstniki istega spola (SDQ7), odnose z vrstniki nasprotnega spola (SDQ8), odnose s starši (SDQ9), religijo (SDQ10), iskrenost in zanesljivost (SDQ11), emocionalna stabilnost in varnost (SDQ12) ter splošno samopodobo (SDQ13).

OSIQ - VPRAŠALNIK SAMOPODOBE (Offer, Ostrov, Howard, Atkinson, 1988) obsega 130 postavk in meri 5 razsežnosti sebstva (Pačnik, 1992): psihološko sebstvo (obvladljivost impulzov (OSIQ1), razpoloženje (OSIQ2) in telesna samopodoba (OSIQ3)), socialno sebstvo (socialni odnosi (OSIQ4), morala (vrednote) (OSIQ5), poklicni in študijski cilji (OSIQ6)), seksualno sebstvo (vedenje in odnos do spolnosti (OSIQ7)), družinsko sebstvo (družinski odnosi (OSIQ8)) in prilagoditveno sebstvo (obvladovanje zunanjega sveta (OSIQ9), psihopatologija (OSIQ10) in optimalno prilagajanje (OSIQ11)).

SS - LESTVICA SAMOSPOŠTOVANJA. Z Rosenbergovo lestvico samospoštovanja (Goldsmith, 1986, po Tkalčič, 1990) merimo splošna stališča, ki jih zavzema posameznik do samega sebe. Skrajšana različica **OBOP - OMNI-BERKELEYEVEGA OSEBNOSTNEGA PROFILA** (Harary, 1991) meri notranjo in zunanjo samooceno 5 osebnostnih slogov: ekspresivnega (OR, OR2), medosebnega (ZE, ZE2), delovnega (RU, RU2), čustvenega (RD, RD2) in intelektualnega sloga (MD, MD2). **TAI - VPRAŠALNIK TESTNE ANKSIOZNOSTI** (Spielberger, po Lamovec, 1988) meri splošno testno anksioznost (TAIVS) ter posebej skrb (SKRB) in emocionalnost (EMOC).

Preizkušanci so izpolnjevali tudi splošni vprašalnik, s katerim smo ugotavljali njihove splošne podatke in učno uspešnost (splošni učni uspeh v preteklem šolskem letu (USPEH), ocena iz matematike (MATPRET) in iz slovenščine (SLOVPRET) in zadnja skupna ocena iz matematike (MAT) in slovenščine (SLOV).

4. POSTOPEK

Zbiranje podatkov je potekalo skupinsko na 3 ljubljanskih gimnazijah. Anonimnost preizkušancev je bila zagotovljena. Preizkušanci so sodelovali v raziskavi februarja 1993. Podatki so bili računalniško obdelani s statističnim programom CSS. Rezultati so prikazani v obliki multikorelacijskih tabel in faktorskih analiz.

PRIKAZ IN OPIS REZULTATOV

Izračunali smo statistično pomembne korelacije (z vrednostmi okrog 0.16 in več) 46 spremenljivk na vzorcu preizkušancev. Med njimi prevladujejo zmerne do srednje visoke, precej pa je tudi visokih statistično pomembnih korelacij, torej med 0.60 in 0.80. Na podlagi zbranih rezultatov sklepamo, da so visoke statistične korelacije med tistimi skupinami spremenljivk, ki sodijo k istemu področju. Te korelacije so višje od korelacij med skupinami, ki so zmerne, a še vedno statistično pomembne. Neodvisne spremenljivke, kot so: spol, starost, izobrazba staršev in učna uspešnost (splošni učni uspeh iz preteklega šolskega leta, oceni iz matematike in slovenščine v preteklem šolskem letu, zadnji skupni oceni iz slovenščine in matematike) nimajo visokih korelacij razen korelacij posameznih področij učne uspešnosti med seboj in nekaterih akademskih področij samopodobe. Rezultati so pokazali pojavljanje določenih skupinskih razvrščanj, ki jih bolj natančno določimo s pomočjo faktorске analize (tabele 1, 2 in 2.1).

Tabele 1, 2 in 2.1 prikazujejo rezultate faktorске analize za celotni vzorec preizkušancev. Izračunali smo osnovne lastne vrednosti in po Kaiserjevem kriteriju izločili tiste komponente, ki imajo karakteristične korene večje od 1. Tako smo ekstrahirali 11 faktorjev, ki pojasnjujejo nad 70 odstotkov variance. Nato smo faktorje rotirali z ortogonalno analitično rotacijo, pri čemer smo uporabili Kaiserjev Varimax kriterij (tabela 1).

SD09	.255776	.065850	.088806	.009850	.000000	.000000
SD10	.029465	-.002424	.055506	.216705	-.185096	-.026645
SD11	.057684	.077396	-.023625	.044308	-.773278	-.011834
SD12	.738013	.000724	-.150662	.001896	-.144850	-.069546
SD13	.789444	.010551	-.112450	.123773	-.147444	.025262

TABELA 1: faktorska analiza spremenljivk vzorca prizkušancev (osnovne lastne vrednosti).

	Lastne vrednosti
Faktorji	Osnovne lastne vrednosti
FACTOR01	10.60191
FACTOR02	4.31131
FACTOR03	2.78481
FACTOR04	2.33444
FACTOR05	2.06991
FACTOR06	1.91144
FACTOR07	1.81173
FACTOR08	1.42890
FACTOR09	1.16671
FACTOR10	1.08766
FACTOR11	1.02832

Tabeli 2 in 2.1. prikazujeta rezultate faktorске analize, s katero smo analizirali korelacijsko matriko. S prvim faktorjem so visoko nasičeni: samospoštovanje (SS), splošna samopodoba (SDQ 13), čustveni ton (OSIQ 2), emocionalna stabilnost in varnost (SDQ 12), psihopatologija (OSIQ 10), telesna samopodoba (OSIQ 3), kontrola impulzov (OSIQ 1) in čustveni osebnostni slog (RD). Srednja nasičenja s tem faktorjem najdemo pri zunanjem videzu (SDQ 6), obvladovanju zunanjega sveta (OSIQ 9), socialnih odnosih (OSIQ 4) in pri odnosih z vrstniki nasprotnega spola (SDQ 8). Zmerno nizki nasičenja pa se pojavita pri optimalnem prilagajanju (OSIQ 11) in pri delovnem osebnostnem slogu (RU). Rahlo negativna nasičenja zaznamo pri testni anksioznosti. Glede na to, da faktor povezuje predvsem spremenljivke samopodobe in samospoštovanja, ga lahko opredelimo kot **faktor pozitivne samopodobe**.

TABELA 2: *faktorska analiza notranje samoocene osebnostnih slogov na vprašalniku obop, področij samopodobe na OSIQ in SDQ III, samospoštovanja na lestvici SS, testne anksioznosti na lestvici TAI, spola, starosti, izobrazbe staršev in učne uspešnosti preizkušancev.*

Normalizirana Varimax rotacija						
Normalizirana faktorska nasičenja						
Spremen- ljivke	Factor01	Factor02	Factor03	Factor04	Factor05	Factor06
OR	.218528	.016939	.008354	-.094495	.026331	.009943
ZE	-.099498	.033260	-.111857	-.121640	-.770394	.015138
RU	.317767	.216136	.076377	-.012523	-.462353	.025991
RD	-.635851	.142004	.235017	.176043	.085534	.058383
MD	.126711	-.022457	-.133730	.212650	-.005876	-.194553
OSIQ1	.678441	.063039	-.184346	-.179864	-.241864	-.138504
OSIQ2	.733340	-.022108	-.193339	-.068490	-.016127	.025059
OSIQ3	.722573	.028066	-.116866	-.054684	.010670	.031583
OSIQ4	.408133	-.054815	-.059042	.029288	-.130600	.060273
OSIQ5	.085315	.119555	-.152440	.096138	-.751127	.070695
OSIQ6	.135007	.081989	-.026230	.120555	-.223631	.252046
OSIQ7	.152353	-.146320	-.208281	-.097822	.063926	.028291
OSIQ8	.191637	.059637	.013014	.032631	-.204261	-.145821
OSIQ9	.504634	-.028597	-.225946	.038467	-.051457	.116031
OSIQ10	.726839	-.010779	-.192488	-.028886	-.007430	-.050502
OSIQ11	.350871	.019702	-.126388	.047012	-.046071	.220613
SDQ1	.104137	.728574	-.243076	-.243620	-.153415	-.016871
SDQ2	.165016	-.462378	-.002061	.499317	-.174182	-.086535
SDQ3	.195176	.278603	-.153920	.416281	-.369725	.034329
SDQ4	.280836	-.078899	-.096390	.144240	.018761	-.069514
SDQ5	.168380	.154292	.190810	-.182343	-.186023	.210490
SDQ6	.598629	.075202	.010635	.003784	-.017631	-.126556
SDQ7	.281449	-.083289	.024560	.100239	-.196490	.136197
SDQ8	.403979	-.216058	.015687	.016049	-.084900	.046322
SDQ9	.255776	.065850	.038906	.013591	-.199131	-.195164
SDQ10	.029465	-.002424	.055506	.216705	-.185696	-.026645
SDQ11	.057684	.077396	-.023625	.044303	-.773778	-.011334
SDQ12	.738013	.000724	-.150662	.001396	-.144830	-.069546
SDQ13	.789444	.010551	-.112450	.122773	-.147444	.025262

(NADALJEVANJE S PREJŠNJE STRANI)

Normalizirana Varimax rotacija

Normalizirana faktorska nasičenja

Spremen-

ljivke	Factor01	Factor02	Factor03	Factor04	Factor05	Factor06
SS	.811298	-.019295	-.155809	.116128	-.012219	.027120
TAIVS	-.284624	-.055845	.931470	.020188	.072400	.015433
SKRB	-.256709	-.110679	.823506	-.115648	.146079	.002075
EMOC	-.255269	.035837	.881910	.085937	.069127	.046081
SPOL	-.161881	.114581	.052335	.067515	-.128026	-.040973
IZOOCE	.165332	.004572	.035011	.025677	.044851	-.823016
IZOMATI	-.043615	.029436	-.088479	-.022062	.015281	-.814184
USPEH	.027898	.726514	.140328	.436670	-.066100	-.071145
MATPRET	-.041057	.845360	-.005991	.198420	-.096474	-.007405
SLOVPRET	-.083315	.234173	.035859	.862884	.018846	-.051236
MAT	-.042341	.825514	-.031338	.166382	-.072635	.013943
SLOV	-.054562	.139521	-.030798	.788698	.021051	.079112
STAROST	.024514	-.040914	-.197581	.024621	-.101833	.073409

TABELA 2.1.: faktorska analiza notranje samoocene osebnostnih slogov na vprašalniku OBOP, področij samopodobe na OSIQ in SDQ III, samospoštovanja na lestvici SS, testne anksioznosti na lestvici TAI, spola, starosti, izobrazbe staršev in usne uspešnosti preizkušancev (nadaljevanje).

Normalizirana Varimax rotacija

Normalizirana faktorska nasičenja

Spremen-

ljivke	Factor07	Factor08	Factor09	Factor10	Factor11
OR	.063998	.741660	-.037186	.000332	-.142729
ZE	.094950	.224745	-.071884	-.119580	.091404
RU	.072131	-.142095	-.117030	-.358148	-.356819
RD	.055839	-.011164	.040146	-.376525	.001998
MD	.327712	.119142	-.110770	-.155361	-.580141
OSIQ1	-.046469	.054688	-.230814	-.065024	-.085371
OSIQ2	.012638	.424987	-.207813	.046028	-.010445
OSIQ3	-.114861	.249679	-.129543	-.241964	-.116994

(NADALJEVANJE S PREJŠNJE STRANI)

Normalizirana Varimax rotacija

Normalizirana faktorska nasičenja

Spremen-

Ijivke	Factor07	Factor08	Factor09	Factor10	Factor11
OSIQ4	.040447	.708337	-.225015	-.026885	-.018851
OSIQ5	-.082142	.113661	-.160364	-.042427	.099133
OSIQ6	-.100861	.095290	-.584268	-.219272	-.344023
OSIQ7	-.263227	.730671	-.098485	-.130224	.053060
OSIQ8	.048312	.203774	-.774121	-.049880	-.109547
OSIQ9	-.050430	.272974	-.428104	.036528	-.358993
OSIQ10	.041690	.318444	-.318874	-.055817	-.112296
OSIQ11	-.153164	-.010275	-.444950	-.103275	-.530753
SDQ1	-.044884	-.034012	-.126003	-.045959	-.214423
SDQ2	.109788	.189253	-.086386	.047870	-.426151
SDQ3	-.110615	-.107857	-.350407	.032867	-.216380
SDQ4	.000603	.267474	-.042534	.062115	-.769457
SDQ5	-.362141	.438752	-.117888	.145838	-.319815
SDQ6	-.182118	.198317	.171413	-.150552	-.190158
SDQ7	.214429	.637215	-.127544	.069816	-.138756
SDQ8	.103991	.641714	.047988	-.124017	-.131537
SDQ9	.080904	.107429	-.764818	.025873	.063830
SDQ10	-.725852	-.097824	.003369	.004854	-.018332
SDQ11	-.068957	-.069508	-.187255	.066438	-.194722
SDQ12	.062403	.294293	-.198746	.145128	.065722
SDQ13	-.075436	.244973	-.149197	.029974	-.189122
SS	-.048080	.049665	-.008878	-.027295	-.145954
TAIVS	-.016985	-.044675	.017975	.072303	.056687
SKRB	-.072824	.001123	.062703	.051721	.112092
EMOC	.057276	-.097578	-.039795	.075298	.036382
SPOL	.710128	-.024448	-.018607	-.035370	-.096370
IZOOCE	-.033108	-.086993	-.061337	-.061542	.054224
IZOMATI	.068920	-.082366	-.055150	.150633	-.124338
USPEH	-.022160	-.029129	.105456	.025740	.176076
MATPRET	.161484	-.041957	.008008	.053670	.098864
SLOVPRET	.034874	-.027982	.058290	.026404	-.038536
MAT	.028228	-.128112	-.156967	-.031948	-.033859
SLOV	-.156853	-.097619	-.154936	-.105910	-.179175
STAROST	.050823	.094319	-.089186	-.833421	-.034997

Z drugim faktorjem so visoko nasičeni: ocena iz matematike v preteklem šolskem letu, zadnja skupna ocena iz matematike, samopodoba s področja matematičnih sposobnosti (SDQ 1) in splošni učni uspeh v preteklem šolskem letu. Srednjih pozitivnih nasičenj s tem faktorjem ne najdemo, pač pa se pojavi srednja negativna nasičenost pri samopodobi, ki se nanaša na verbalno izražanje (SDQ 2). Med nižjimi nasičenji s tem faktorjem izstopa akademska samopodoba (SDQ 3). Glede na to, da drugi faktor povezuje predvsem spremenljivke matematičnih sposobnosti, negativno pa se povezuje s spremenljivkami verbalnih sposobnosti, ga lahko poimenujemo **faktor matematičnih sposobnosti**.

S tretjim faktorjem so visoko nasičena vsa področja, ki se nanašajo na testno anksioznost: splošna testna anksioznost (TAIVS), skrb in emocionalnost. Srednjih in zmerno nizkih nasičenj ni, najdemo pa precej nizkih negativnih nasičenj pri različnih področjih samopodobe, npr. pri matematičnih sposobnostih (SDQ 1), obvladovanju zunanjega sveta (OSIQ 9), spolnem vedenju (OSIQ 7) itd. Rahlo negativno nasičenje se pojavi pri starosti. Glede na to, da tretji faktor zajema spremenljivke testne anksioznosti, ga lahko poimenujemo **faktor testne anksioznosti**.

S četrtem faktorjem sta visoko nasičeni: ocena iz slovenščine v preteklem šolskem letu in zadnja skupna ocena iz slovenščine. Srednje nasičenosti s tem faktorjem najdemo pri samopodobi, ki se nanaša na verbalne sposobnosti (SDQ 2), splošnem učnem uspehu v preteklem šolskem letu in pri akademski samopodobi (SDQ 3). Zmerno nizkih nasičenj ni. Med rahlimi pozitivnimi nasičenji s tem faktorjem izstopata religija (SDQ 10) in intelektualni osebnostni slog (mo), med rahlimi negativnimi nasičenji pa področja samopodobe, ki se nanašajo na: matematične sposobnosti (SDQ 1), telesne sposobnosti in šport (SDQ 5) in na kontrolo impulzov (OSIQ 1). Glede na to, da četrti faktor zajema predvsem spremenljivke verbalnih sposobnosti, ga lahko poimenujemo **faktor verbalnih sposobnosti**.

Profil petega faktorja oblikujejo negativne nasičenosti. S tem faktorjem so visoko nasičeni: iskrenost in zanesljivost (SDQ 11), medosebni osebnostni slog (ze) in moralno področje samopodobe (OSIQ 5). Srednjo nasičenost s tem faktorjem najdemo pri delovnem osebnostnem slogu (ru), zmerno nizko nasičenost pa pri akademski samopodobi (SDQ 3). Rahla nasičenja zaznamo pri: kontroli impulzov (OSIQ 1), poklicnih in študijskih ciljih (OSIQ 6), odnosih s starši (SDQ 7), religiji (SDQ 10) itd. Z učno uspešnostjo ni bistvenih povezav. Glede na to, da peti faktor zajema spremenljivke

delavnosti, zanesljivosti, moralnega prilagajanja, medosebnih odnosov itd, ga lahko poimenujemo **faktor moralnega vidika samopodobe**.

Tudi profil šestega faktorja oblikujejo zlasti negativne nasičenosti. S tem faktorjem je visoko nasičena izobrazba staršev. Srednjih in zmerno nizkih nasičenosti ni, izstopajoča rahla nasičenja pa najdemo pri odnosih s starši (SDQ 9) in pri intelektualnem osebnostnem slogu (mo). V rahlem nasprotju z vplivom izobrazbe so področja samopodobe, ki se nanašajo na poklicne in študijske cilje (OSIQ 6), optimalno prilagajanje (OSIQ 11) in telesne sposobnosti in šport (SDQ 5). Glede na to, da šesti faktor zajema zlasti premenljivke izobrazbe staršev, ga lahko poimenujemo **faktor izobrazbe staršev**.

S sedmim faktorjem je visoko nasičena spremenljivka spola. Zmerno nizko nasičenost najdemo pri intelektualnem osebnostnem slogu (mo), med rahlimi nasičenostmi pa izstopata: področje samopodobe, ki se nanaša na odnose z vrstniki istega spola (SDQ 7), in ocena iz matematike v preteklem šolskem letu. Zmerno nizko negativno nasičenost najdemo pri samopodobi, ki se nanaša na telesne sposobnosti in šport (SDQ 5), rahle nizke negativne nasičenosti pa pri samopodobi, ki se nanaša na področje spolnega vedenja (OSIQ 7), zunanjega videza (SDQ 6), optimalnega prilagajanja (OSIQ 11) itd. Visoko negativno nasičenost s tem faktorjem najdemo pri religioznem vidiku samopodobe (SDQ 10). Če pogledamo nazaj v korelacijsko tabelo (tabela 23), vidimo, da znaša statistično pomembna korelacija med spolom in religioznim vidikom samopodobe -0.29 . Čeprav je ta korelacija nizka, lahko govorimo o visoki nasičenosti sedmega faktorja s tema dvema spremenljivkama, saj se pri tako visokem ekstrahiranem faktorju, kot je sedmi faktor, dopuščajo tudi že nizke statistično pomembne korelacije. Ta faktor se torej povezuje z različnimi spremenljivkami, med katerimi pa kljub vsemu izstopa spremenljivka spola. Lahko bi ga sicer poimenovali **faktor spola**, vendar moramo biti pri interpretaciji previdni. Vprašanje je namreč, ali ta faktor res odraža splošno lastnost spolov.

Z osmim faktorjem so visoko nasičeni: ekspresivni osebnostni slog (or), samopodoba, ki se nanaša na področje spolnega vedenja (OSIQ 7), socialna samopodoba (OSIQ 4), samopodoba, ki se nanaša na odnose z vrstniki nasprotnega spola (SDQ 8), in samopodoba, ki se nanaša na odnose z vrstniki istega spola (SDQ 7). Srednjo nasičenost najdemo pri samopodobi, ki se nanaša na telesne sposobnosti in šport (SDQ 5) ter na čustveni ton (OSIQ 2), zmerno nizko pa pri psihopatologiji (OSIQ 10) in emocionalni stabilnosti in

varnosti (SDQ 12). Med rahlimi pozitivnimi nasičenji s tem faktorjem izstopajo: obvladovanje zunanjega sveta (OSIQ 9), reševanje problemov in ustvarjalnost (SDQ 4), splošna samopodoba (SDQ 13) in medosebni osebnotni slog (ze), med rahlimi negativnimi nasičenji pa delovni osebnotni slog (ru). Glede na to, da se ta faktor povezuje predvsem s spremenljivkami, ki se nanašajo na socialne odnose, vrstniško in deloma heteroseksualno usmerjenost ter ekspresivnost, ga lahko poimenujemo **faktor ekstravertiranosti**.

Profil devetega faktorja oblikujejo negativne nasičenosti. Visoke nasičenosti najdemo pri samopodobi, ki se nanaša na družinske odnose (OSIQ 8 in SDQ 9), srednje pri poklicnih in študijskih ciljih (OSIQ 6), pri optimalnem prilagajanju (OSIQ 11) in obvladovanju zunanjega sveta (OSIQ 9), zmerno nizki pa pri akademski samopodobi (SDQ 3) in psihopatologiji (OSIQ 10). Med nasičenji, ki rahlo nasprotujejo vplivu družinskih odnosov, izstopa telesna samopodoba (SDQ 6). Glede na to, da deveti faktor zajema zlasti spremenljivke, ki se nanašajo na odnose s starši, ga lahko poimenujemo **faktor družinskega vidika samopodobe**.

Tudi profil desetega faktorja oblikujejo negativne nasičenosti. Visoko nasičenost s tem faktorjem najdemo le pri eni spremenljivki - starosti. Srednjih nasičenosti ni, zmerno nizki nasičenosti pa se pojavita pri čustvenem osebnotnem slogu (rd) in pri medosebnem osebnotnem slogu (ru). Morda bi lahko ta faktor označili kot **faktor starosti**.

Visoko nasičenost z enajstim faktorjem, ki ga oblikujejo negativne nasičenosti, najdemo pri samopodobi, ki se nanaša na reševanje problemov in ustvarjalnost (SDQ 4), srednje nasičenosti pri intelektualnem slogu (mo), optimalnem prilagajanju (OSIQ 11) in verbalnem izražanju (SDQ 2), zmerno nizke nasičenosti pa pri obvladovanju zunanjega sveta (OSIQ 9), delovnem osebnotnem slogu (ru) in pri poklicnih in študijskih ciljih (OSIQ 6). Nasičenost, ki rahlo nasprotuje temu faktorju, pa je zlasti pri splošnem učnem uspehu iz preteklega šolskega leta. Glede na to lahko ta faktor poimenujemo **faktor ustvarjalnosti**.

SKLEP

NEKATERE ZNAČILNOSTI

V kratkem opisu rezultatov notranje strukture zajetih spremenljivk smo razčlenili 11 faktorjev, za katere menimo, da so lahko osnova za oblikovanje hipotetičnega modela samopodobe. Za postulacijo takšnega modela pa niso dovolj le rezultati naše multivariantne raziskave, temveč je potrebno tudi natančno poznavanje teorij, ki preučujejo strukturo samopodobe in samospoštovanja. Zato bomo v prihodnjem sestavku podrobneje obravnavali nekatere takšne pomembne teorije, jih umestili v našo predpostavko in oblikovali hipotetični model samopodobe.

LITERATURA

1. Gbati, K. (1988). Statut scolaire, estime de soi et représentation de l'avenir. (Nouveau doctorat, Lille 3).
2. Harary, K. (1991). The Omni-Berkeley Personality profile. *Omni magazine*, 48-59.
3. James, W. (1890). *Principles of psychology*. New York, Holt.
4. Lamovec, T. (1988). Priročnik za psihologijo motivacije in emocij, Filozofska fakulteta, Oddelek za psihologijo, Ljubljana.
5. L'Ecuyer, R. (1978). *Le concept de soi*. Paris, P.U.F.
6. Marsh, H.W., O'Neill, R. (1984). Self description questionnaire III: The construct validity of multidimensional self-concept ratings by late adolescents, *Journal of Educational Measurement*. 21 (2), 153-174.
7. Musek, J. (1992). Struktura jaza in samopodobe. *Anthropos* 24: III-IV, 59-79.
8. Nastran-Ule, M (1994). *Temelji socialne psihologije*. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
9. Offer, D., Ostrov, E., Howard, K.I., Atkinson, R. (1988). *The teenage world: adolescents' self-image in ten countries*. Plenum Publishing corporation, New York.
10. Pačnik, T. (1992). Podoba o sebi ter problem agresivnosti pri normalnih, depresivnih in parasuicidalnih adolescentih. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta (d disertacija).
11. Tkalčič, M. (1990). Odnos med spolno orientacijo in nekaterimi vidiki samopodobe (magistrska naloga).